

Johannes av Korset (1542–1591) alla är kyrkolärare i den romersk-katolska kyrkan, vilket gör att det som lyfts fram i boken inte gäller enbart den karmelitiska traditionen, utan romersk-katolska kyrkan som helhet.

Med bergsbestigning – andlig och fysisk – som ledmotiv genom boken, visar Johannesson hur den som står i en evangelisk-luthersk tradition kan få fördjupade insikter om nåden, tron och ett fokus på Kristus genom att ta del av vad Thérèse, Teresa och Johannes skrivit. På dessa punkter finns mycket som är gemensamt med Martin Luthers (1483–1546) tänkande. Samtidigt tillför karmelithelgonen något som befriar lutheranen från en upplevd bakbundenhet, känslan av att inte kunna göra någonting alls, eftersom allt ges av Gud i nåd, även förmågan att säga ja till honom. Rädslan för gärningsrättfärdighet elimineras när man inser att det inte gäller nåd *eller* goda gärningar, utan nåd *och* goda gärningar.

Tekniken för detta kallar Johannesson ”receptiv ekumenik”, vilket innebär att man, efter att ha lokaliserat ett problem, riktar blicken över samfundsgränsen för att se vad andra samfunds tänkare kan hjälpa till med. Det för boken aktuella problemet är den inre sekulariseringen i svenskkyrklig kontext, vilket Johannesson insiktsfullt och självkritiskt beskriver. Stundom gör detta att de tre karmelithelgonen framstår i bättre dager än Luther. Detta är säkert oavsiktligt, men det kan vara skälet till att boken verkar ha fått större respons bland katoliker än bland lutheraner.

Författaren vill inte ge sig in i funderingar om vad katoliker kan lära av Luther – boken avser Svenska kyrkan – men kanske är det just en fördjupning i vad betonandet av Guds nåd, trons företrädare och ett fokus på Kristus innebär som kan bära frukt även hos katoliker.

Johannesson har skrivit en bok som är briljant, pedagogisk och mycket viktig. Hon pekar på ett problem, den inre sekulariseringen, som förstås är smärtsamt att belysa. Icke desto mindre måste det göras för att en lösning ska kunna åstadkommas. Denna bok

ger fina förslag och det vore livgivande för debatten om fler böcker skrevs i denna fråga.

Katarina Hallqvist
Doktorand, Lund

DOI: 10.51619/stk.v100i1.26102

Marianne Bjelland Kartzow, Kasper Bro Larsen & Outi Lehtipuu (red.). *The Nordic Bible: Bible Reception in Contemporary Nordic Societies*. Berlin: De Gruyter. 2023. 323 s.

I boken *The Nordic Bible*, som är ett resultat av en workshop i Aarhus 2019, samlas ett antal olika bidrag som undersöker samtida nordisk bibelreception. I inledningen tecknar redaktörerna en bild av hur forskningen kring bibelreception utvecklats sedan 1980-talet. I dag är receptionsstudier en i stort sett accepterad del av bibelvetenskaplig forskning som sådan. En svaghet med tidigare bidrag inom fältet som redaktörerna lyfter är att de fokuserat på texter snarare än människor: själva termen ”reception” antyder att texter (eller tolkningar av texter) är artefakter (eller idéer) som på något sätt rör sig i tid och rum oavsett människors medverkan eller motstånd. I stället är det i många av bokens bidrag enskilda och institutionella aktörers bibeltolkning och -användning som står i fokus. Jag vill lyfta fram just detta som en av bokens stora styrkor – även om idén om att fokusera på aktörer och agens kanske inte alltid är helt genomförd (när redaktörerna på s. 13 till exempel talar om att ”Bible receptions do not only cite and develop previous receptions”, hade det varit mer konsekvent att säga att *människor* inte bara citerar och utvecklar tidigare tolkningar).

Ett slags andra inledning står Hallgeir Elstad för, där han återger samtida (primärt kyrkohistorisk) forskning som framhållit kontinuiteten mellan den protestantiska statsreligionen i de nordiska länderna och de under 1900-talet framväxande välfärdsstaterna. Förutom som en bakgrund till diskussionen av religionens roll i de

nordiska länderna mer generellt verkar syftet med detta kapitel närmast vara att antyda en kontrast mellan tidigare konfessionellt och statskyrkligt bibelbruk och samtida politiserat och sekulariserat bibelbruk – där till och med de nordiska bibelsällskapen framhåller att Bibeln är en hörnsten i det västerländska och nordiska kulturarvet, snarare än någon utpräglat religiös skrift (något som Karin Neutel och Marianne Bjelland Kartzow diskuterar i sitt intressanta bidrag ”God Speaks Our Language: Recent Scandinavian Bible Translations and the Heritagization of Christianity”).

Sådana tolkningsmekanismer framträder tydligt i de fall som många av bokens andra författare belyser. När religionen har släppt sitt grepp om de nordiska samhällena måste Bibeln (dess texter, berättelser, persongalleri och så vidare) vila på någon annan auktoritet. Jonathan Sheehan – flitigt citerad i denna bok – framhöll i sin studie *The Enlightenment Bible* (2005) att detta hände redan under upplysningstiden i Europa, då gamla teologiska sanningar underminerades och därmed också grunden för Bibeln just som teologisk och konfessionell skrift. Mycket av det som *The Nordic Bible* handlar om är uttryck för detta arv. Hanna Stenström skriver i sitt bidrag om hur Jesus blir en politisk figur i kampen mot nyliberalism i svensk politisk debatt; endast mot en grundligt sekulariserad bakgrund kan Jesus gå från att vara en religiös förgrundsgestalt till att bli en politisk aktivist. Ett liknande fenomen diskuteras av Ole Jakob Løland i ett bidrag om bibel användning i det norska parlamentet; Løland konstaterar att även om bibeltexterna användes i vissa debatter i överraskande hög utsträckning var samtidigt Gud nästan helt frånvarande från dessa debatter. I Kasper Bro Larsens kapitel om danskt samtida bibelbruk visar han hur en välkänd biblisk trop, nämligen att ge till kejsaren vad kejsaren tillhör, till och med fungerar som ett slags (luthersk) slogan för modern sekularism. Bibeln har här antagit skepnaden av ”den liberala bibeln”, ett begrepp myntat av Yvonne

Sherwood som används för att argumentera för mänskliga rättigheter och religionsfrihet.

Ett annat exempel är den typ av högerextrema bibeltolkningar som Hannah Strømmen undersöker i kapitlet ”A Nordic Far-Right Bible?”. Sådana tolkningar vilar på idén om en ”civilisatorisk bibel” som garant för ”våra” västerländska värden, men tar sig också – som i fallet med Anders Behring Breiviks bibelbruk – uttryck i en ”krigsbibel” (*war bible*). Strømmens bidrag är ett av de som går djupast i analytiskt hänseende, genom att utifrån Gilles Deleuzes (1925–1995) och Félix Guattaris (1930–1992) idéer om *assemblage* (ungefär ”ansamling”) utveckla en begreppsapparat för att diskutera i vilket avseende ”Bibeln” inte är något stabilt, utan något som tvärtom förändras genom tid och rum. I en viss tid och på en viss plats är ”Bibeln” en process som har koagulerat och tillfälligt stabiliserats. Samtidigt existerar alltid multipla sådana ”ansamlingar”; det finns alltid flera ”biblar” som olika aktörer artikulerar och som kan bilda olika typer av konfliktpunkter.

Utöver bokens enskilda bidrag är det intressant att reflektera lite kring denna bok som helhet och hur den framställer nordiskt bibelbruk. Som jag ser det är det nämligen inte bara så att *The Nordic Bible* beskriver olika fenomen kopplade till samtida nordisk bibelreception, utan att den också bidrar till att konstruera sådana fenomen. På ett mer allmänt plan är detta en konsekvens av att, som Brennan Breed har framhållit, bibelvetenskaplig forskning i sig själv är en typ av bibelreception som bidrar till att konstruera sitt eget studieobjekt (”Bibeln”). Mer specifikt för denna bok är att idén om en nordisk bibel, vilket är det ramverk inom vilket bokens enskilda bidrag placeras, bidrar till att konstruera och upprätthålla föreställningar om vad det nordiska består i och, inte minst, om det nordiska som något såväl avgränsat som enhetligt. I inledningen sammanfattar redaktörerna vad som förenar det som de olika bidragen beskriver, och det visar sig närmast att de olika bibelbruken som

behandlas är del av större (europeiska) trender. Dessa trender kommer sedan till uttryck i den nordiska kontexten. Men själva bokens ramverk gör att dessa ändå förstås som något "nordiskt". En motsatt problematik finns i det faktum att "nordiskt" blir en analytisk nivå där alla de nordiska länderna förstås tillsammans som ett mer eller mindre enhetligt fenomen. Detta står i viss kontrast till samtida forskning inom nordisk politisk historia, som bland annat har framhållit att det verkar finnas vissa skillnader mellan en dansk/norsk och en svensk/finsk politisk och samhällslig sfär. Att Sverige brukar framhållas som det mest sekulariserade av de nordiska länderna skulle också kunna ha betydelse i detta sammanhang. Ett konkret exempel från boken är det ovan nämnda kapitlet av Neutel och Bjelland Kartzow, där samtida danska, norska och svenska bibelöversättningar tolkas tillsammans trots att den svenska (Bibel 2000) respektive de norska och danska översättningarna motiverades helt olika och producerades under mycket olika förutsättningar.

Mer indirekt handlar flera av bidragen om hur de nordiska samhällenas sekularisering är en förutsättning för, och bidrar till, den typ av politiserade, sekulära bibelbruk som det finns många exempel på här. Men hur är sådana bibelbruk själva del i en konstruktion av inte bara sekulära biblar utan också sekulära samhällen? På vilket sätt är bibelbruk inte bara en konsekvens av, utan en förutsättning för, en viss typ av politisk eller samhällslig ordning? Det hade varit intressant att läsa mer fördjupade analyser av just detta. Det förtar inte intrycket av en i högsta grad läsvärd bok som borde kunna utgöra ett bidrag inte bara till nordisk bibelforskning utan till receptionsstudier i sig, och därmed bidra till att ytterligare befästa detta spännande fält inom den bibelvetenskapliga forskningen.

**Richard Pleijel
TD, Stockholm**

DOI: 10.51619/stk.v100ii.26103

**Caroline Klintborg. *Var är Jesus? Ungas röster om konfirmandundervisning.*
Stockholm: Verbum. 2023. 149 s.**

I boken *Var är Jesus? Ungas röster om konfirmandundervisning* strävar Caroline Klintborg efter att "fördjupa förståelsen av vilken kunskap som ungdomarna uppfattar sig ha fått del av under sin tid som konfirmander genom att tolka deras beskrivningar av den samma" (s. 14). För att uppnå detta mål har hon intervjuat nyligen konfirmerade ungdomar i Svenska kyrkan tillsammans med ledare, i grupper om två till fem personer. Bokens bidrag beskrivs som "en vetenskapligt förankrad bild av konfirmandarbetet i Svenska kyrkan" (s. 21). Förutom ett rikt intervjumaterial och analys av detta, innehåller boken en sammanställning och genomgång av de formella ramar som kyrkans medarbetare och ideella krafter har att förhålla sig till när det gäller konfirmandarbete. Boken innehåller även en gedigen genomgång av befintlig forskning om ungas relation till religion och Svenska kyrkans konfirmandarbete och gudstjänst, samt en avslutande analys med medskick till framtidens kyrka.

Klintborgs bok kommer i en tid då Svenska kyrkan på bred front uppmärksammat att kunskapsnivån om kristen tro har sjunkit och kyrkomötet uppmanat till en systematisk satsning på undervisning och lärande. Under våren 2023 publicerade Svenska kyrkan rapporten *Konfirmation i förändringens tid*, med Sara Fransson som redaktör, som bygger på en bred enkätundersökning med konfirmander och ledare i olika församlingar i Sverige. I rapporten framkommer att 45 procent av konfirmanderna uttrycker en förväntan om att få lära sig mer om Gud och tro. Den visar också att 77 procent, efter avslutad konfirmandtid, uppfattar att de har gjort precis detta. Enligt rapporten är de faktorer som är mest avgörande för att konfirmander ska vara nöjda med sin konfirmationstid att de haft roligt, är nöjda med innehållet i undervisningen samt trivts i konfirmandgruppen.